

INKLUSION ER FÆLLESSKABETS PÆDAGOGIK

Danmark er verdensmestre i at opbygge specielle tilbud til mennesker med særlige behov, men nyere forskning viser, at de adskilte fællesskaber har bivirkninger og forringer chancerne for at klare sig i livet. Så der er ikke bare økonomiske grunde til at inkludere flest muligt i blandede fællesskaber, der er også politiske, pædagogiske og etiske begrundelser, lyder det fra Center for Inklusion og Diversitet, Professionshøjskolen UCC.

Af Annette Haugaard

Klagesange om kommunernes pressede budgetter blander sig i disse år med en lovsang om begrebet inklusion. Undertonen er, at stigende udgifter til specialområdet kan håndteres ved at flytte børn, unge og voksne med vanskeligheder og særlige behov tilbage i almene pædagogiske miljøer. Men så enkelt er det ikke, lyder det fra Bent Madsen, der er chefkonsulent hos Center for Inklusion og Diversitet, Professionshøjskolen UCC.

”Hvis inklusion bliver drevet frem af rene økonomiske interesser, vil det være en katastrofe og føre til øget eksklusion,” siger han.

Alligevel er han ikke i tvivl om, at inklusion er vejen frem på det pædagogiske område.

”Vi ved fra nyere forskning, at jo tidligere vi kan gøre børn til deltagere og give dem en oplevelse af at blive mødt, jo bedre vil barnets potentialer komme til at udfolde sig. Forebyggelse er lige

nøjagtig at have adgang til mange muligheder for at deltage og være med i fællesskaber, og derfor har inklusion sin begrundelse,” siger han.

LIGE FORDELING AF MIDLER
Behovet for et nyt inklusionsperspektiv henter sin forklaring såvel i økonomi, pædagogik og etik som i politik. På den økonomiske front viser tal fra Kommunernes Landsforening, at de kommunale udgifter til specialundervisning er vokset

“Det er ikke alle børn, der kan inkluderes, men det er ikke en egen-skab ved det enkelte barn, der afgør, om det kan – det er en egenskab ved fællesskabet.”

Bent Madsen, Leder af
NVIE – Center for Inklusion
og Diversitet ved
Professionshøjskolen UCC

med 18 procent og udgifter til udsatte børn og unge er vokset med 11 procent i perioden 2007 til 2009. I følge KL bliver en tredjedel af alle udgifter til folkeskolen i dag brugt til specialundervisning og specialklasser for kun cirka 14 procent af børnene.

“Der er ikke længere tvivl om, at væksten i udgifter til specialforanstaltninger ikke kan blive ved. Politikerne skal fordele midlerne og ressourcerne lige, og det bliver de ikke i øjeblikket,” siger Bent Madsen.

“Man har flyttet midler over i specialområdet for at dække det store behov, og med inklusionsbegrebet prøver man så at flytte midlerne tilbage igen, fordi vi mangler ressourcer til at inkludere på normalområdet. Alle eksperter sidder ude i specialmiljøerne, og så står der to pædagoger i børnehaven med 20 børn, der har vidt forskellige behov, og

pædagogerne har hverken viden eller ressourcer til at magte inklusionsopgaven. Det går simpelthen ikke.”

FRA ISOLATION TIL INKLUSION

De mange specialforanstaltninger vokser ud af velfærdsstatens ønske om at tage hånd om mennesker med særlige behov.

“Vi har lavet et meget forgrenet netværk af specialinstitutioner, som matcher alle typer af diagnoser, men bagsiden er, at vi er verdensmestre i at opbygge parallelsamfund og har satset mange ressourcer på beskyttede specialmiljøer, som er fuldstændig adskilt fra det almene pædagogiske område,” siger Bent Madsen.

Danmark adskiller sig på det punkt fra det øvrige Norden. 58 procent af alle voksne med et handicap er herhjemme beskæftiget på det ordinære arbejds-

marked, mens tallet i Island er 95 procent. Tilsvarende sender Danmark tre gange så mange børn i specialklasser og skoler som i resten af Norden. Det sker på trods af, at Danmark allerede i 1981 nedlagde særfor sorgen med et ideal om at integrere.

»Integration betyder at være så nær det normale som muligt. Man skal blive ligesom os. Det er for eksempel, når vi sætter en støttepædagog på et barn i dagtilbud og ser individet som en afviger, der skal hjælpes til at udvikle sig og leve op til det normale, alderssvarende barn,” siger Bent Madsen.

Integrationsbegrebet bliver i 1990'erne afløst af begrebet rummelighed, som udspringer af den såkaldte Salamaerklæring.

“Rummelighed er meget fysisk og betyder, at der er børn med særlige behov til stede i almene grupper. Vi har meget

rummelighed i danske institutioner, og der er ret mange børn på tålt ophold. Deres tilstedeværelse er sådan set kun accepteret, de er slet ikke inkluderet," siger Bent Madsen.

For det nye årtusindes inklusionsbegreb kan mere end det. Det er en etisk ret til at deltage i fællesskaber på lige fod med andre.

"Inklusion er fællesskabets pædagogik, hvor man opløser skellet mellem os og dem. Vi arbejder ikke kun med individet, men med det sociale miljø og med at tilføre ressourcer til børnegruppen, som det enkelte barn skal være i," siger Bent Madsen.

ULEMPER VED ET SNÆVERT SPEJLBILLEDE

Men udover de økonomiske og etiske begrundelser for inklusion, så viser ny

forskning også, at der er pædagogiske gevinster.

"Vi har fået øjnene op for, at alt for mange specialinstitutioner først og fremmest socialiserer til sig selv. Mennesker i specialmiljøer bliver aldrig forberedt på at leve et liv uden for institutionerne. Jo længere væk du kommer fra almene fællesskaber, jo dårligere chancer har du for at udvikle kompetencer, der er anerkendt og værdsat i samfundet," siger Bent Madsen.

Det nye syn på bivirkningerne ved særmiljøer hænger sammen med en moderne forståelse af, at mennesker udvikler deres identitet i samspil med andre.

"Den tyske professor Axel Honneth siger for eksempel, at det billede, vi udvikler af os selv, afhænger af, hvilket billede omverdenen har af os. Så hvis man hele tiden spejles i nogen med vanskeligheder som en selv, så er der færre rollemønstre, og spejlbillederne er meget snævre og ensartede. Hvis børn er sammen med nogen, der har det lige så svært som dem selv, så er det kun de voksne, der har særlige kompetencer, og så får børnene nogle meget, meget stærke voksenrelationer, men de lærer ikke at håndtere den kompleksitet, der er i relationer med deres jævnaldrende," siger Bent Madsen.

HANDLINGER ER SVAR PÅ OMVERDEN

En anden forklaring på de negative konsekvenser af særmiljøer er, at de stempler børn som forkerte.

"Når man kommer ud i segregerede miljøer, bliver man stigmatiseret, man får en etiket på, som påvirker ens identitet og selvværd i et omfang, vi slet ikke har været klar over," siger Bent Madsen.

Det sker også i almene daginstitutioner.

"Vi har masser af eksempler på, at pædagoger blandt andet taler sammen hen over hovedet på et barn og omtaler barnet som et objekt, eller at pædagoger møder børn som en type. Man siger, at Oscar altid er aggressiv, og han kan ikke sætte sig i andre børns sted. Det er sådan en essentialistisk tankegang, at det er en iboende egenskab ved barnet. Det bliver stereotyper, fordi man ikke ser barnet som person, kun som diagnose eller en, der tilhører en bestemt kategori. Det er en af de aller mest almindelige og samtidig voldsomste og mest virkningsfulde mekanismer til at skabe afvigeridentiteter og manglende selvværd," siger han.

Omverdenen og det nære miljø spiller derfor en central rolle i inklusionspædagogik.

"Det er et helt andet menneskesyn. Det er at kigge på barnet som aktør og have opmærksomhed på, at det også er bestemte situationer, som skaber en adfærd. Når pædagoger arbejder med systematiske iagttagelser, finder de ud af, at selvom Oscar ganske rigtigt i nogle situationer ikke kan vise, at han kan indordne sig og følge sociale regler, så er der andre situationer, hvor han godt kan have stor empati for andre børn. Oscars handlinger er altid svar på noget, der foregår omkring ham," forklarer Bent Madsen.

FORSKELLIGHED SKABER SAMMENHÆNGSKRAFT

Men inklusion er ikke bare til gavn for det enkelte barn, det handler også om at matche mangfoldigheden i det moderne samfund.

"I stedet for at tale om normalitet i en daginstitution, så siger vi, at der skal være diversitet. Når mange børn skal være sammen, bliver man nødt til at have spilleregler, men det må ikke være sådan,

“97 procent af alle børn går i daginstitution i Danmark, og det skaber en fantastisk sammenhængskraft, så man kan sige, at inklusion også er et svar på frygten for stigende ulighed og et forsøg på at skabe et mere socialt retfærdigt samfund.”

Bent Madsen, Leder af NVIE – Center for Inklusion og Diversitet ved Professionshøjskolen UCC

BENT MADSEN

Oprindelig uddannet lærer og siden cand.pæd.pæd fra DPU, Aarhus Universitet. Leder af NVIE – Center for Inklusion og Diversitet ved Professionshøjskolen UCC og forfatter til bogen "Socialpædagogik – integration og inklusion i det moderne samfund" og medforfatter på bogen "Inklusionens pædagogik – mangfoldighed og fællesskab i daginstitutionen."

CENTER FOR INKLUSION OG DIVERSITET

NVIE – Center for Inklusion og Diversitet indsamler, skaber og formidler viden i krydsfeltet mellem forskning og praksis om børn, unge og voksne i udsatte positioner eller med særlige behov. Centret har eksisteret siden 2005 og arbejder i dag med udviklings- og forskningsprojekter i en lang række kommuner, hvor centret medvirker til at implementere konventioner og lovgivning om inklusion i den kommunale børne- og ungepolitik.

FOREBYGGELSE PÅ TRE NIVEAUER

- Primær forebyggelse handler om, at en inkluderende pædagogik er til gavn for alle børn, fordi den kan identificere risici for eksklusion så tidligt som muligt.
- Sekundær forebyggelse er støtte til risikobørn i for eksempel specialgrupper.
- Tertiær forebyggelse er individuel og særlig støtte til det enkelte risikobarn både i almene tilbud og specialtilbud.

Kilde: Bent Madsen

at der kun er plads til én type adfærd, for så ekskluderer vi store grupper. Den største udfordring for daginstitutioner er at være på omgangshøjde med et globaliseret samfund med stor social og kulturel forskellighed. Børn bliver opdraget med så forskellige sociale normer. Nogle får deres vilje, når de plager eller råber højt, andre ved at være søde og artige. I nogle familier bliver man belønnet for at dele, i andre ser man forældre rage til sig. Hele den totale fragmentering og atomisering af sociale normer skal en daginstitution kunne holde til, og derfor er inklusion uomgængelig," siger Bent Madsen.

Han peger dermed på den politiske begrundelse for inklusion.

"Der er i dag en politisk dagsorden, som handler om, at man er bange for, at samfundet skal falde fra hinanden, at der skal komme subkulturer, bander og kriminalitet. Men 97 procent af alle børn går i daginstitution i Danmark, og det skaber en fantastisk sammenhængskraft, så man kan sige, at inklusion også er et svar på frygten for stigende ulighed og et forsøg på at skabe et mere socialt retfærdigt samfund," siger han.

KRÆVER TID, PENGE OG UDDANNELSE

Bent Madsen møder ofte spørgsmålet, om man kan og skal inkludere alle børn, men det er forkert spurg, mener han.

"Det er ikke alle børn, der kan inkluderes, men det er ikke en egenskab ved det enkelte barn, der afgør, om det kan – det er en egenskab ved fællesskabet. Hvis vi ikke kan skaffe de nødvendige ressourcer, så skal vi overhovedet ikke forsøge på inklusion, så er det meget bedre at bevare specialmiljøerne," siger Bent Madsen.

Han vurderer dog, at op imod halvdelen af de 6 procent elever, der i dag går i specialklasse eller skole, kan flyttes til almindelige klasser, hvis støtten er tilstrækkelig, for sådan er det i det øvrige Norden. Men det kræver tid, penge og uddannelse.

"Hvis forebyggelse bare betyder, at vi skal gøre mere af det, vi altid har gjort og tidligere, så vil der ikke komme nogen effekt. Der er heller ingen garanti for, at man flytter noget ved at sætte en ekstra pædagog ind på en stue, for hvis der ikke også følger bedre normeringer med, så kan man godt glemme alt om inklusion. Det er en ny pædagogisk tænkning, der skal til, og man skal investere i uddannelse, så nogen bliver eksperter i inklusion. Vores erfaring er, at det tager to, tre, fire år at bevæge sig fra ny viden til at tilegne sig et nyt pædagogisk perspektiv og få det til at slå igennem som ændring af den daglige praksis," siger Bent Madsen.